

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ АЛЫ-ФАРАБИ

**АУДАРМАТАНУ МЕН ҒЫЛЫМ
КОМПАРАТИВИСТИКАНЫҢ АЗІКТІ МАСЕЛЕЛЕРІ**

АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТЕОРИЯЛЫҚ КОНФЕРЕНС МАТЕРИАЛДАРЫ
14 наурыз, 2014 жыл

Материалы международной научно-теоретической конференции

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ
И ЛИТЕРАТУРНОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ**

14 марта, 2014 г.

Алматы - 2014

dayatır; özgün metnin pek çok önemli özelliği bunların zorbalığına kurban gider. Uyak çevirmeni, kendi getirdiği kısıtlamalara karşı, sonunda yenik düşeceği bir savaşıma girmiştir. Amaç metin, çoğu zaman kaynak metnin istemeden yapılmış bir parodisine dönüşür. (Lefevere 1990: 38)”

Elbette André Lefevere’in dillendirdiği görüş sahipleri gibi düşünmeyenler de vardır. Hatta Willis Barnstone, uyaklı şiir çevirisinin daha büyük bir beceri gerektirdiğini ve çağdaş şairlerin bu alanda pek de yetenekli olmadıklarını iddia eder.

“Uyaklı bir şiir çevrilirken gerçekten uyak kullanılabilir mi? Kullanılırsa uzağa düşmüş olmaz mı? Bu durumda yeni şiir kulağa doğal gelir mi? [...] Uyaklı çeviri daha fazla hüner ve zaman gerektirmesine karşın sınırlayıcı bir deneyim değildir ve metinden uzaklaşılmasını gerektirmez. [...] Açıkçası, uyağı doğallıkla ve göze çarpmaz bir şekilde kullanmaya ilişkin ince bir zanaat olmaksızın uyaklı şiir çevirmek olanaksızdır. Çağdaş şairlerin çok azının böyle bir hüneri vardır. Uyaklı şiir çevirisinin nadir olmasının nedeni beğeni sorunu değil, bu gerçektir. (Barnstone 1990: 97)”

Gâlib sayılır bu yolda mağlûb: Çeviride kayıplar ve kazanımlar

Ölçülü şiirlerin de çevrilebilirliğini vurgulayan Nedim Gürsel, bu konuya ayırdığı yazısını önemli bir uyarı ile bitirir: “Bu çevrilebilirliğin sınırlarını, belli bir değer yitiminin kaçınılmaz olduğunu baştan kabul etmek koşuluyla elbet. (Gürsel 1978: 158)” Gerçekten de şiir çevirisi, nitelik ve değer farklarının bütünüyle giderilmesi mümkün olmayan metinlerin dünyasında seyahattir. Çeviride eşdeğerliliği tehdit eden başlıca tehlikelerden biri, “kaynak dildeki betiğin erek dildeki betik biçimine girerken *bilgi yitimine* uğramasıdır. (Vardar 1978: 67)” Şiir çevirileri söz konusu olduğunda, bu bilgi yitimleri şüphesiz çevirmenin bilinçli tercihi ile gerçekleşir. Kişisel çeviri anlayışına zarar vermediğini, metnin anlam ve ses açısından değer yitimine uğramadığını düşünen çevirmen, sözcük ekonomisinin zorunlu kıldığı bir takım fedakârlıklarda bulunabilir.

Çeviride kayıplar hepimizi korkutsa da Barnstone’un şu mükemmel tespiti ile hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalıdır:

“Çevrilmesi olanaksız görünen şey, gerçekten çevrilmeye değer olandır! (Barnstone 1990: 99)”

Kaynakça

- 1 Aytac, Gürsel (1990), “Edebiyat Çevirileri ve Akademik Çalışmalar Üzerine”, *Edebiyat Yazıları 1*, Gündoğan Basım Yayın, Ankara.
- 2 Barnstone, Willis (1990), “Şiir Çevirisinde Tercihler”, İngilizceden çeviren: Gülşat Aygen, *Metis Çeviri*, sayı 13, İstanbul.
- 3 Berk, İlhan (1978), “Çeviride Şiir Dili”, *Türk Dili* (Çeviri Sorunları Özel Sayısı), TDK Yay., cilt 38, sayı 322, Ankara.
- 4 Cumalı, Necati (1982), “Şiir Çevirileri”, *Türk Dili*, TDK Yay., Ankara, cilt 44, sayı 362.
- 5 Çetin, Nihad (1964), “Rûbâî” mad., *LA*, C. IX, MEBY, İstanbul.
- 6 Federov, A (1946), “Edebiyatta Şiir Tercümesinin Önemi”, *Tercüme* (Şiir Özel Sayısı), cilt 6, sayı 34-36.
- 7 Göktürk, Akşit (1978), “Yazınsal Çeviride Metin-Ötesi Anlam İlişkileri”, *Türk Dili* (Çeviri Sorunları Özel Sayısı), TDKY, cilt 38, sayı 322, Ankara.
- 8 Göktürk, Akşit (1986), *Çeviri: Dillerin Dili*, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- 9 Gürsel, Nedim (1978), “Şiir Çevirisinde Yöntem”, *Türk Dili* (Çeviri Sorunları Özel Sayısı),

TDK Y., cilt 38, sayı 322, Ankara.

- 10 Kaplan, Mehmet (1994), “Ruh Zenginliği”, *Dergâh*, Eylül, sayı 55, İstanbul.
- 11 Lefevere, André (1990), “Şiir Çevirirken: Yedi Strateji ve Bir Şablon”, İngilizceden çevirenler: Gülşat Aygen – Yurdanur Salman, *Metis Çeviri*, sayı 13, İstanbul.
- 12 Moten, George (1981), “Şiir Çevirisi Üstüne”, *Yazko Çeviri*, Türkçesi: A. Nihal Akbulut, sayı 1, İstanbul.
- 13 Vardar, Berke (1978), “Dilbilim Açısından Çeviri”, *Türk Dili* (Çeviri Sorunları Özel Sayısı), TDK Y., cilt 38, sayı 322, Ankara.
- 14 Yetkin, Suat Kemal (1978), “Başarılı Çevirinin Koşulları”, *Türk Dili* (Çeviri Sorunları Özel Sayısı), TDK Y., cilt 38, sayı 322, Ankara.

A.Ж. Жаксылыков

Доктор филологических наук, профессор КазНУ имени аль-Фараби

МІТАСЕМАНТИЧЕСКИЕ ФОРМЫ В СТРУКТУРЕ ЭССЕ И ИХ ПЕРЕДАЧА В ПЕРЕВОДЕ

Метатекст – парадигматическая словесность, возникающая по исторической необходимости, для выполнения особых сверхзадач, стоящих перед коллективом, этносом, племенем. В слова или фразы с митасемантическим содержанием вкладывается особое содержание, требующее исключительной мобилизации коллективного сознания, осмысления проблем, возникающих на рубеже веков, апеллирующее к сакральным аспектам единства нации или этноса. В метатексте аккумулируются духовный опыт коллектива, сакральные аспекты, социально-психологический план, суггестия, осознание высшей цели, выводящей за пределы настоящего в будущее, подопытные, матричные смыслы, мифопоэтическая парадигматика и т.д. Скрытый функциональный план метатекста – это обращение к большому коллективу, призыв к мобилизации всех сил для решения задач исторического, этнокультурного значения. Поскольку в древние эпохи подразумевалось, что в творении метатекста – священной клятвы, договора между племенами участвуют боги (Митра, Тенгри, Индра), такая фразеология неизбежно оформлялась как мегалог – диалог людей с богами, с сакральными силами коллективной судьбы.

В истории национальной устной словесности такая фразеология чаще всего носила ритуальный характер. Ритуальность – внутренний принцип метатекста. Ритуальность свидетельствует о многовековой традиции консолидации коллектива именно через обряд, апелляцию к высшим силам, заключения договора между ними и людьми, а также между членами коллектива, вступающего в данный обряд. Безусловно, такими текстами выступали клятвы (*анты*), которые заключали вожди племен перед большими собраниями с оборонительными целями или, наоборот, для масштабной экспансии. «Иллиада» и «Одиссея» выступают как словесные обрамления, расширенные вокруг ядра метатекста – клятвы вождей, сюжет же – как инварианты нарушения этой священной клятвы или подтверждения ее. Такова внутренняя смысловая структура и великий «Махабхараты», повествующая о